

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 281 (11479)

1980 чылдың декабрь 5, пятница

1925 чылда
үндүлүстүгү

Өртөз 2 көп.

СЭКП-ниң
XXVI съезиде
СЭКП ТК-ның
Телевизелин
чугаалажып
тур бис

КОМУНИСТИГ ТУРГУЗУШКУНУҢ ЧАА СОРУЛГАЛАРЫ

Совет Эвилелиниң Коммунист партиясы бодунуң ээлчегин XXVI съезиде уткуштур бүзүрүлдүгү бар чорур. Съездге белеткеде чугула чаа үс-чада—СЭКП ТК-ның «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үс-чада» экономиктиг болгаш социал хөгжүдүлгенин кол улагышкыны» деп төлөвлөдүгү бүгү чонун чугаалажып көөрүнүң үс-чадын этеде.

СЭКП ТК-ның Төлөвлөдүгү—кайгычым улаң теоретиктиг болгаш практиктиг улаң-дузалык документ. СЭРЭ-де коммунист тургузушкунуң практиктиг чогалдычы бу-биле ийде түнөп кирген, социализмни өске-даа чурттарынын дуржугазын барымдаалап көргөн, бистин чүс чымыстын сесен чымылдарын тодаргай байдалдарын өөренип көрүшкөн. Советтер чуртунун экономиктиг, социал болгаш улаң-бодал сайырааларын эң чугула айтыргаларын талазы-биле СЭКП-ниң стратегиязын болгаш тактиказын айткан.

«Съезд бүзүрү бистин партияны бөлгаш чуртувустун мурунуга чаа сорулгаларын ажылдап келген. Коммунист тургузушкунуң чедип келген үс-чадазында стратегияны болгаш тактиканы тодаргайлаар сорулгалыг дараазында съезд база ийде болур дээринге бүзүрүр мен» деп, СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы эш Л. И. Брежнев СЭКП ТК-ның июнь (1980 ч.) Пленумунга демдеглээн.

Бистин улам ийде бурунгар шимчешкиниң бедиң чаа сорулгаларын СЭКП ТК-ның документинде айткан. Сорулгалар белең эвес, мынаазажок ботту-биле күстенин болур, чүгү дээрже экономикага, социал амдыралга болгаш улаң-бодал кулаштарында чуртун чедип алган кайгычым улаң чедикшилер ол сорулгаларын үндөшүн болур.

Чижээ, тоску беш чыл-биле деңизерге ону беш чылда национал орулганы барык 400 миллиард рубльге, үстүрү продукцияны—717 миллиард рубльге, көзү ажал-агыг продукцияны—50 миллиард рубльге хой кылдыр бүзүргөн. 1200 ажыг улаң-улаң тургузгусуларын ажылдап кирген. Чонун хергеде бараанарын бүзүргөн 21 хуу, он иштине кулаштарында улаң-улаң тургузгусуларын бүзүргөн—41 хуу улаң-улаң: кылгаларын ассортиментин калбарган, сарыны шыгарып экижээн.

Партиянын аграр политиказы кайгычым чок боттанып турар, он ачында көзү ажал-агыг продукциянын хой кылдыр бүзүргөн хандылар. Тараанын чыл бүрүд ортума-биле ишти чымылаз бир-ле тараанда беш чылда 200 миллион тонна ажыг болган. Эгиз, сүт, чүчүргэн, хөргөн болгаш эске-даа продукциянын бүзүргөн чөвүдүзүн.

Социал айтыргаларын шиптирээр талазы-биле чаа улаң башым кылдыган. Амгы беш чылда чонун амдырал денин бедиңдерин 329 миллиард рубльге тоску беш чылдазын хой кылдыр тускайлаан. Чонун киж бөрүзүгө онаашыр ботту орулгалар 17 хуу көвүдүз. Ажылчыннарнын болгаш алаң-даакчыларын ортумак ажал төлөдир 15 ажыг хуу, иштинин ажал-агыгындал колхозчуларын боттуг орулгалары—26 хуу бөдөн.

Аш-чечин болгаш аш-чечин эвес бараанарын ажылдарын үндөшүн үргүчүл турар. Хандыргаларын байдаларын улаң-улаң тускайлаан. Урмектен саар бараан сарыгазы 24 хуу, амдыралга аш-улаң чедиринин хемчээли—43 хуу көвүдүз.

Чурттага тулаң калак хемчээлдиг кылдыр чоруткан. 530 миллион дөргөшүн метр ишти шөлдү чурттага бажынаар беш чылда туткан. 50 миллион ажыг кижинин чурттага байдаларын экижээн.

Эртем, өөредиге, культура, казак камгалда, күш-культура болгаш спорт талазы-биле улам ийде депшиге келди алдынган.

Он-биле чегерештир, планын ажыл-агыйнын артык күштерин улам долу ажылдап болза, ажал-агыг кулаштарынын бүзүргөдиге ийдепкей кириштирер, чегерештир беле демселди шиптирер чоруткан болза, экономиканын хөгжүдүлгени болгаш социал сорулгаларын шиптирээшкенинде чедикшилер он-даа хой болган турар ийк деп, СЭКП ТК-ның Төлөвлөдүгү демдеглээн.

Иштинин-биле алдыга, экономиктиг болгаш социал хөгжүдүлгенин бүгү-ле улагышкынына Совет чурт бурунгар дээринин дугайын дооступ турар беш чылда түнөлдүр чуртаал турар. Экономиктиг болгаш социал хөгжүдүлгенин талазы-биле чедип алган чуртаал улаң-улаң хемчээлдиг сорулгаларын шиптирээшкенин ардазы берип турар. Ол сорулгаларын СЭКП ТК-ның Төлөвлөдүгү тодаргайлаан.

Келер он чыл коммунисттерин материал-техниктиг базанын тургузулгазын, иштинде харылааларын хөгжүдүлгенин, аш-чечин кижиндеринге чаа улаң үс-чада болур деп, Төлөвлөдүгү чугаалап турар.

Доол эңс сорулгалар болза бүгү ийдепкей бүзүргөшүн ажалынын улам ийде бедиңдеринге, күш-ажылдын бүзүргөшүн көвүдүлгенин, совет кижиндерин социал болгаш ажал-агыг ийдепкей өстүрүшүн үндөшүзү, чонун амдыралынын материалдык база культура денин чымылаң чок көдүрер, кижинин бүгү талазы сайыраалына эң таарымчалык байдалдарын тургузары болур чурт бодунун экономиктиг стратегиязын боттандырып Коммунист партия сесен чылдарда хажык чок үргүдүзүр алаар.

Ол үр хуусаалыг сорулгаларын боттандырып харылаалыгында үс-чада он бирги беш чыл болур, он чол сорулгалар болза, улаң ажал-агыгын турму, шалкын хөгжүдүлгенин, экономиканын интенсивтиг хөгжүдүлгенин орунуче ишчидеринге, чурттуң бүзүргөдиге күчүзүн эңс чөптүг ажылдарына, эртем-техниктиг депшигенин дүргөдиринге, кулаштарынын бүгү хөргөшүн бүгү хөргөшүлгө камнаарына база ажалдык шынарнын экижидерин үндөшүзү, совет кижиндерин чагай амдыралынын улам ийдеп өздүлгенин хандыларын болур.

Ол сорулгалар шиптирээр төлөдө, мындай чуртаал эргөжөк чугула деп партия санап турар: чонун чагай амдыралын кайгычым чок бөдөн талазы-биле хөргөшүн систематизир боттандыраар; экономиканын шалкын өздүлгенин хандылар, ийдепкей бүзүргөшүн структуралык сайыраагайлаар, бүзүргөшүн ажалынын чымылаң чок бөдөн болгаш улаң ажал-агыгын бүгү талазы интенсивтигастарына үндөшүзү, он бүгү-ле адырларын продукцияны база аш-улаң чедиринин шынарнын экижидер: эртем-техниктиг депшигени улам ийде дүргөдирин хандылар; бой-дус камгаланы күштөдирер; экономиканын бүгү-ле элөөндринге эргелен башкарарын сайыраагайлаар болгаш ажал-агыгын чурданынын денин бедиңдер; эңс эңс түнөлдүр чедип алдырыче оларын улагышкынынын күштөдирер; даштык экономиктиг харылааларын ажалынын бедиңдер.

Эртемни болгаш техниканы хөгжүдүр СЭКП ТК-ның документинде улаң улаңгай деп көрүп турар, ону совет иштиндеги олаң ийдепкей депшигенин, экономиканын интенсивтигастарын орунуче ишчидерин дүргөдиринин эңс чугула айтыргаларын шиптирээр улаң-улаң чегерештир болгаш эңс чугула эртем-техниктиг айтыргаларын шиптирээр талазы-биле эңс сорулгалар улаңган комплекстик программаларын ажылдап кылдыр болгаш боттандырып хандылар; чаа техниканы тургузушкуну болгаш шиптедиг алырын хуусааларын ботту-биле кызылар, эртемни бол-

гаш бүзүргөшүн бот-бодунун аразында харылааларын күштөдирер; эртем-техник болгаш төлөвлөл-конструктор организацияларын материал-техниктиг база дуржула-бүдүрүлгө базанын бажылар; эртем-техниктиг революциянын негелдесинге дүштүр шипчелдерин болгаш ажалдап кыдышкынынын улагышкынын, эртем албан чедиринин организастыг структураларын дораан өскөртүп турар; эртем кылдарын белектерин, мергешин бедиңдерин болгаш аттестаттарын сайыраагайлаар; массалык эртем-техниктиг чогалдыгынын болгаш чогалдык саналдарын хөгжүдүрүгү бүгү хөргөшүлгө ийде бөз.

СЭКП ТК-ның Төлөвлөдүгү бистин бүгү экономиканын улам ийде хөгжүдүрүн көрүп турар. Хергеде болгаш мөөнөтүнине ажылар национал орулга беш чыл дургузунда 18—20 хуу көвүдүз.

Үстүрүрүн эңс чугула сорулгалары болза, улаң ажал-агыгын—бүдүргөшүн чегерештирер улаң долу хандыларын, продукциянын шынарнын бедиңдерин, эртем-техниктиг депшигенин чедикшилерин бүгү хөргөшүлгө ажалдарына үндөшүзү, бүдүргөшүн интенсивтигастары болур. Он-биле кады чонун хөгжүдүлгенин хандылар бараанарын бүзүргөшүлгө дөргөшүн шынарнын бедиңдерин үстүрүрүн бүгү адырларын, бүгү бүдүргөшүн болгаш организастарын бирчегерештирер, бүгү партия, совет болгаш ажалдык органдарын эңс саргы салыр чүдүлү көрүп турар.

Үстүрүрүн продукциянын бүдүргөшүн 26—28 хуу, он иштине бүдүргөшүн чегерештирер бүдүргөшүн—26—28 хуу, а хергедеги чүдүлгени—27—29 хуу көвүдүз. Үстүрүрүн бүдүргөшүнүн өздүлгенин хемчээлдирин дугайын мындай чуртаалга чугаалап турар. 1985 чылда электрониктиг ажылдарын үндүрер 1.550—1.600 миллиард киловатт-шак, газ конденсат кириштир нефть казын тывары 620—645 миллион тонна, хөмүр-даш—770—800 миллион тонна, кара металлдарын белек прокатын бүдүргөшүн—117—120 миллион тонна болур. Кулаштарында болгаш ажал-агыг улагышкынын бараанарын кылды үндүрер 1,4 каттаптан эвөш элөө көвүдүз.

Үстүрүрүн структуралык сайыраагайлаарын, тывар болгаш сайыраагайлаар адырларын хөгжүдүлгенин балансы-ажаж болур чоруту хандыларын, улаң ажал-агыгын техниктиг депшигенин тодаргай продукциянын кылды үндүрерин эргелен өстүрер, чаа улаң ажалыг техниканын тургузушкуну бүдүргөшүн шипчелдерин, иштерлерин дика көвүдүрер, конструкцияларын материалдарын номскалартып, ассортиментин калбартырар, үргүчү чазыгынын, олаң-эргетика кулаштарынын ажылдарын экижидерин, материалдыг кулаштарынын камнаарын хандыларын чугула улаң-улаңгай кылдыр көрүп турар. Орулгалыг болурун бедиңдерин, продукциянын бот-үзүн ийдепкей, үстүрүрүн бүдүргөшүнүн организастарын хөргөшүн сайыраагайлаарын, ону специализациянын болгаш кооперастарын денин бедиңдерин, ажалдап турар бүдүргөшүнүн техниктиг чаартылгаларын хемчээлдирер дика калбартырар, депшигениг технологияны, күш-ажылдын болгаш бүдүргөшүн эртем дүзү-биле организастарын иштерлерин, бүдүргөшүн күчүлүн болгаш чол фондустарын ажылдарын экижидерин база көрүп турар.

Кол сорулгалар чурту аш-чечин-биле болгаш көзү ажалдык чиг-агыг-биле ийдепкей хандыларын болур турар агро-үстүрүрүн комплексин хөгжүдүрүшүн дегергедей тодарышкыны СЭКП ТК-ның Төлөвлөдүгү кирген.

Аш-чечин программанын чедикшилерин боттандырып чорутуру сорулгалар агро-үстүрүрүн комплексинин адырларын чымыл дай кылдыр планнаарын, ону бот-боттарында хандыраалыг болгаш балансылажык кылдыр хөгжүдүрер, он материал-техниктиг базанын дика бажыларын, адырларын аразында экономиктиг харылааларын сайыраагайлаарын, көзү ажал-агыг продукциянын өстүрүрүн талазы-биле оларын тодаргай, денин хөргөшүн кылдыр организастарын, продукцияны кадалгаланы, сорулгаларын, сайыраагайлаарын болгаш ону хөгжүдүлгенин чедирер экижидерин көргөн.

Бүгү адырларын шалкын хөгжүдүр болгаш оларын ажалынын бедиңдерин, продукциянын бүдүргөшүн болгаш шынарнын экижидер сорулгаларын көзү ажал-агыгын салган. Он-биле кады көзү ажал-агыг бүдүргөшүн бүгү хөргөшүлгө интенсивтигастар улагышкынын улаңчылар. Колхозтарга болгаш сохозтарга мурунча дуржулаң чүдүлгө ийдепкей, күш-ажылдын болгаш бүдүргөшүн организастарын сайыраагайлаарын, чегерештирер фондустарын, материалдар, аш-чечин, сан болгаш күш-ажыл кулаштарынын ажалыг кылдыр ажылдарын дика бедиңдерин, бот-оруга-харылаанын бажылар хөргөшүн систематизир чорударын шиптирээр.

Көзү ажал-агыг продукциянын беш чылдын чыл санында бүдүргөшүн ортумак хемчээли 12—14 хуу көвүдүз. Тараанын чылда ортумак ишти чымылазын 238—243 миллион тонна, хөвөн чиг-агыг 9,2—9,3 миллион тонна, чигер сөкөзүлгө 100—103 миллион тонна, эңс бүдүргөшүн 17—17,5 миллион тонна, сүтү 97—99 миллион тонна чедирер, дага-чууразын 72 миллиарда эвөш элөө болгаш дүктү 470—480 мул тонна чедир бүдүрер алаар.

СЭКП ТК-ның документинде чегерештирер улаң ийдепкей хөгжүдүр, чегерештирер ажалынын хемчээлдирер хөргөшүнүн бээрн көвүдүрер болгаш оларын чон ажалылар, көзү ажал-агыгын техниктиг элөө чегерештирер улаң-улаңгай болурун. Колхозтар болгаш сохозтар беш чыл дургузунда 1.870 мул тракторларын, 1.150 мул чык автобуларын, 600 мул тараа комбайнларын, өскө-даа хой техниканы, а ол шык хой минералдык немшиччилерин, мал чегерештирер немселдерин болгаш үнүш камгалалынын бүдүргөшүн алыр. Ажал-агыглар аразынын кооперастарын болгаш агро-үстүрүрүн интеграциянын үндөшүнине көзү ажал-агыг бүдүргөшүнүн специализациязы болгаш концентратызы доктаамап хөргөшүр.

Аш-чечин үстүрүрүн адырларын продукция бүдүргөшүн 23—26 хуу көвүдүз, дага-чуура, комбайн болгаш микроботтогү бүдүргөшүн бедиң темпинг хөгжүр.

Улаң ажал-агыгын болгаш чуртагалы чонун хөгжүдүр чоруту үзүлгө улаң долу хандыларын чымыл хөгжүдүлгенин транспорттун бүгү хөргөшүнүн улаң ийдепкей хөгжүдүлгенин, төлөвлөшү.

Чурттуң экономиктиг хөгжүдүлгенин хемчээлдир болгаш шалкын түдүгүн темпаларын болгаш шынарларын улаң хандыраалыг. Беш чыл дургузунда улаң ажал-агыгын камтал салышкынын 12—15 хуу улаңгай. Капитал түдүгүн үндөшүн биле экижидерин капитал салышкынынын ажалынын бедиңдерин чедип алдырыч сорулгаларын салдырар турар. Ол сорулгалар дүштүр кол фондустарын база бүдүргөшүн күчүлүрүн чегерештирер ажалынын киргенин, кол хөргөшүн улаң, аш-чечиндерин болгаш кулаштарынын эңс чугула түдүлгенин моонирер, капитал салышкынын бирчегерештирер, колхозтар болгаш сохозтар беш чыл дургузунда 1.870 мул тракторларын, 1.150 мул чык автобуларын, 600 мул тараа комбайнларын, өскө-даа хой техниканы, а ол шык хой минералдык немшиччилерин, мал чегерештирер немселдерин болгаш үнүш камгалалынын бүдүргөшүн алыр. Ажал-агыглар аразынын кооперастарын болгаш агро-үстүрүрүн интеграциянын үндөшүнине көзү ажал-агыг бүдүргөшүнүн специализациязы болгаш концентратызы доктаамап хөргөшүр.

Аш-чечин үстүрүрүн адырларын продукция бүдүргөшүн 23—26 хуу көвүдүз, дага-чуура, комбайн болгаш микроботтогү бүдүргөшүн бедиң темпинг хөгжүр. Улаң ажал-агыгын болгаш чуртагалы чонун хөгжүдүр чоруту үзүлгө улаң долу хандыларын чымыл хөгжүдүлгенин транспорттун бүгү хөргөшүнүн улаң ийдепкей хөгжүдүлгенин, төлөвлөшү. Чурттуң экономиктиг хөгжүдүлгенин хемчээлдир болгаш шалкын түдүгүн темпаларын болгаш шынарларын улаң хандыраалыг. Беш чыл дургузунда улаң ажал-агыгын камтал салышкынын 12—15 хуу улаңгай. Капитал түдүгүн үндөшүн биле экижидерин капитал салышкынынын ажалынын бедиңдерин чедип алдырыч сорулгаларын салдырар турар. Ол сорулгалар дүштүр кол фондустарын база бүдүргөшүн күчүлүрүн чегерештирер ажалынын киргенин, кол хөргөшүн улаң, аш-чечиндерин болгаш кулаштарынын эңс чугула түдүлгенин моонирер, капитал салышкынын бирчегерештирер, колхозтар болгаш сохозтар беш чыл дургузунда 1.870 мул тракторларын, 1.150 мул чык автобуларын, 600 мул тараа комбайнларын, өскө-даа хой техниканы, а ол шык хой минералдык немшиччилерин, мал чегерештирер немселдерин болгаш үнүш камгалалынын бүдүргөшүн алыр. Ажал-агыглар аразынын кооперастарын болгаш агро-үстүрүрүн интеграциянын үндөшүнине көзү ажал-агыг бүдүргөшүнүн специализациязы болгаш концентратызы доктаамап хөргөшүр.

ле күш-ажыл бооп турар. Чүгүл бүдүртүп кылдыган чугула иштинде хуула болур. Ынчанга күш-ажылдын түнөлдүр бедиң болган тулаң, мына социалист Төрөн чурттуң күчү-күжү улаң бажылар, хуула болган иштинде негелдесин улаң долу хандыларын, совет кижиндерин амдырал денин улаң бедиң болур. Он-биле кады күш-ажылдын бүдүргөшүн улаңган тулаң, он түнөлдүр улаң бедиң. Ийдепкей күш-ажылдын бүдүргөшүнүн өздүлгенин күсүл-биле национал орулганын беш чылда ийде өздүлгенин 85—90 дан эвөш элөө хууу чедип алдырар. Социал хөгжүдүлгенин болгаш чонун чагай чорутуун өздүлгенин программаны СЭКП ТК-ның документинде улаң болгаш чугула чегерештирер турар. Чуртагалы чонун киж бөрүзүгө онаашыр боттуг орулгалар 16—18 хуу бөдөн. Ажылчыннарнын болгаш алаң-даакчыларын айда ортумак ажал төлөдир 13—16 хуу улаңгай болгаш беш чылдын төнчүзүндө айда 190—195 рубль түгү чедирер, колхозтарын ийдепкей ажал-агыгындал колхозчуларын орулгалары 20—22 хуу улаңгай. Он аныда, беш чылда 20 хуула өзөр ийдепкей хөгжүдүлгенин фондустарын, дан төлөдүлгенин болгаш чигелдерин аш-улаңгай күштөдир. Беш чылда 530—540 миллион дөргөшүн метр шөлдүг бажыларын турдурын төлөвлөшү.

Совет кижиндерин ажылдарына болгаш дүштүрүлгө, оларын билг болгаш культура денин бедиңдеринге, кадыкшымын камгаларына, өг-бүленин бажыларынга, улаң-улаңгай кижиндеринге эң таарымчалыг байдаларын тургузарыч улаңган хөргөшүн СЭКП ТК-ның Төлөвлөдүгү айткан. Социал хандыраалыг системаны, садиг, ийдепкей чегерештирер болгаш амдырал хандыраалыг, улаң өөредигени улаң хөгжүр. Профессионал-техниктиг өөредиге чегерештирер бедиң мергештирер ажалынын өөрдүн үндүрерин беш чыл ийдепкей 13 миллион киж чедирер, дээди болгаш ортумак түшкү эртемниг барык 10 миллион специализир өөрдүн үндүрерин. Марксизм-ленинни миро-воззрененин хөргөшүр тургузарына, совет кижиндерин хой талазы улаң-бодал негелдесин улаң долу хандыраалыг оларын ролон бедиңдерин-биле социалист культураны болгаш улаң чүдүлү хөгжүдүр-биле хой чүдүлгенин кызын негеттирер турар.

Беш чылда планнаан бүдүргөшүн негелдө өздүлгени элөөдүр республикаларын болгаш экономиктиг районларын ажал-агыгын чурттуң чымыл аш улаң ажал-агыгын комплексин улаң-улаң специализирер база дегер хөгжүдүрүшүн үндөшүзү, бүдүргөшүн күштөдирер он хууларын, ийдеп турар. Бүгү-ле элөөдүр республикаларын экономиканы улаң хөгжүр, чурттуң чон таламы районларын экономиктиг күчүзүн улаңгыларын үргүчүлестирер.

ССРЭ-ниң даштык экономиктиг харылааларын, хамыктын мурунда социалист чурттар-биле харылааларын улаң калбартырар. ЭДЧ кижиндерин чурттарын социалист экономиктиг интеграциянын моон-даа солгаар улаң хандыраалыг ийдепкей киржирин баш улаң көрүп турар. Хөгжүр элөөл турар чурттар-биле кайы-даа талага ажалыг кылдыр баран солгаары болгаш өскө-даа харылаалар хөгжүлгө турар. Аш-чечин социал системаларын күштөдирер тайбын кока-хөдө догулаарын принциптерин болгаш улаңгай аразынын дүштүрүлгө чорутуун чавышкынын бажыларын эргөжөк чугулазын барымдаалаар, Совет Эвилелин-биле кады ажалдажылаага сонургалын ийдепкей турар сайыраагай капиталист чурттар-биле кайы-даа талага ажалыг доктаамап харылааны боттандырып чорударын айткан.

Экономиканын бүгү-ле адырларынга эргелен бажыларын, улаң сайыраагайлаарын, ажал-агыгын чорударын денин бедиңдерин Төлөвлөдүгү тускай кезеңде көргөшүр. Ажал-агыг механизмин сайыраагайлаарын болгаш бүдүргөшүн ажалынын база ажалдык шынарнын бедиңдеринге оң салдарын күштөдирер талазы-биле партияны болгаш чазактын ажалдап кылганы хөргөшүн комплексин он бирчегерештирер ажалыг элөөл улаңгай.

Совет Эвилелиниң Коммунист партиянын XXVI съездинде СЭКП ТК-ның «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үс-чада» экономиктиг болгаш социал хөгжүдүлгенин кол улагышкыны» деп төлөвлөшү он бирчегерештирер чурттуң мурунуга чаа-чаа, дегерменин, чаа-чаа сорул киргенин перспективаларын ажалы берип турар. Ону бүгү улаңгай чугаалажып көрү бүгү-иштинин партияны чедикшилерин байдалында элөөл турар болгаш массаларын политиктиг база күш-ажылды ийдепкей чугула чалгынын чугула-да чокка хайкынар.

Совет тургузутун төтүлгөш күштөдир, бүдүргөш болгаш эртем-техника талазы-биле калбар-даа ажал улаң күштү, чурттуң байлак бойду кулаштарынын беш чылдын дагалдарын боттандырып чорударын билдирин-биле ажаллар хөргөшүр деп, СЭКП ТК-ның Төлөвлөдүгү чугаалаан. Партия, керек болган ажал-агыг организастарын, бүгү-ле хой-иштинин организастарын, күш-ажылды коллективтерин, совет киж бөрүзүгү хуулазын—бар аргаларын эң долу-биле ажалларын, улаң ажал-агыгын кулаштарынын баран болуларын, бүдүргөшүн ажалыг болур чорун дика бедиңдерин ол бооп турар.

Он бирчегерештирер сорулгаларын күсүлдир организастар болгаш политиктиг ажалды сайыраагайлаарын негел турар. Доктааган сорулгаларын күсүлдир дээш, ажалга бедиң организастыг болгаш тодаргай чорук дээш, планын саргыла-чүрүмү шыгыны саргыры дээш кадрлардан негелден күштөдирер, оларын ажал-хөргөшүн, харылаалыг болгаш ийдепкей чорукка кижиндер хөргөш.

Бүгү-ле партия комитеттерин болгаш партия организацияларын бүдүргөшүн күштөдирер дегерештирер дагалдарын беш чылдын баштайгы хушунеринде элөөшүлгө мөдө күсүлдеринге ажалы чонларын мобилизация, бюрократизм болгаш ажал чымыр чорук-биле элөөшүлгө, ажалдык стили болгаш аргаларын сайыраагайлаар. Партиянын сайын сорулгаларын шиптирээр улаңгай роль улаң депутаттарын Советтеринге, профессионал элөөдүлгенин Ленинни комсомолга олаажып турар. Он бирчегерештирер чедикшилерин боттандырап дээш бүгү улаңгай социалист чарыкын калбартыр, бүдүргөшүн кулаштарынын долу-биле моонирер, эртемниг болгаш техниканын чедикшилерин шалкыны-биле ажаллаа кырлар, улаңгай күш-ажылды тургузутун бүгү чүдүлгенин шүптүзүн рационалдыг ажалларын чугула.

Беш чылда чедикшилерин күсүлдир чорук чурттуң экономиктиг күчү-шылалын улаң-улаңгай чорук болган чонун чагай чорутуун бедиңдерин, Совет күрүнени камгаларын күчүлү чорутуу дегерештирер тургузарын хандылар, оң дегерештирер улаң-улаң бедиң кылдыр көдүрер, социалист дегерештирер системаны бажыларынга болгаш тайбын чаа социал буржуазия депшиге элөө дегерештирер турар бүгү күштөдирер кызы каттыжыгына ийдеп болур.

Совет улаң Ленинни партиянын улаңгайлаңгай алаа-биле чораш, коммунист тургузушкунга, экономиктиг болгаш социал айтыргаларын хой-хой талазынын шиптирээр, бистин Төрөн чурттуң күчү-шылалын бажылаарына чаа-чаа чедикшилерин чедип алдырар. СЭКП ТК бажыг бүзүрүлгенин ийдепкей турар.

(«Нарвалык» 1980 чылдың декабрь 3-те мурунгу чурттуг)

УЛАҢ ӨӨРҮШКҮ БОЛГАШ

КЫРГАН-АВА

(Чечен чугаа)

Кунтаалы биле Чаштыбай. Кырган-авазы аманаттар кунтерде бо-ла келер. Ой келсе чаа кыска чымчак бип-такты мыйла-ла хойлап экөөр. Уруулар аманат-ла чыгып калган. Илчиганга четтикпей манаар апаргандар. А олуу ап чедерге, удуу халчыл-ла каарлар:

—Кырган-авай! Кырган-авазы арай озалдай берген болза, оон озалдай чыдаганын даян догааштырып туруп бээрлер:

— Инээ сап тур ирги бе? — Кырган-авай! Кырган-авазы ай деп чор боор.

— Чок, быштаан кызып тур боор. — Чок болза, суду ажим берген боор.

Алышкылар чамдыкта кырган-авазын келбестей чыдаганын тып чадап кааш, ада-нездигин айтырып жездерлер.

— Авай! А авай! Кырган-авазын чүгө келбестей берген чор? — Ам бичин болташ-ла те-дип келип ала, авай?

А азын кыргангай кел-бей турарынын чыдаганын баа-ла урууларынын өстөрү-бисе тайылбырлар: «Инээ сап тур мыйназ». Кырган-авазын халык чор боор» суг диги-ле. Бо улаада баа-ла мн-чанган. Илчиганга да уруулар кырган-авазын манааш, дүш-теки уйгузуп удувасташып ту-руп бергенер. Илчиган азын урууларында мында дээ:

— Кырган-авазын бызаа-

УЛЕЖИР БИС

Яшага акым Яблоко берген. Кончуг бышкан, кымыл Хоавар удуу болган. — Эжим кээрге, бээр мен Эжен берип көрөм—деп, Аманаттайн дилеги. — Бер-ле бер деп алган. Белем чүгө кайдал. Оон мый кайда боор. Ону боуу чп аа!—дээ. — Кады ойнаар экин Канчип уттур, хоржок. Чанчип-ааа деңге Чартыктайм чир бис.

М. ДАШ-ООЛ. Чөөн-Хемчик район.

АЗЫРААР МЕН

Кезең чыраа аразында Нойгун оглу ыйа болду. Нойгун-тенек күжүрү Хойгуспаз кайып ыраар. Олчон кизи эвс-тир мен. Ойлап десе, нойгунчугаш-Ойчунтежил, азыраар мен: өөрүнчө чоруй баар сен.

С. АРТЫНА. Тес-Хем район.

БИЧИИЛЕРНИН ЧУГААЗЫ

Беш харыг Сааидан өзүп келеш кым болур дугайн айтыргандар. — Камгалачкы болур мен! Дайында бүгү кижилерин камгалар мек...

— Виза эки уругу бе? — Чок. — Наташа кандыгы? — Чок.

— Лель, силерин болукер-де эки оол кымды?

Огул азынжык элдескип көргөн:

— Канчип билбес кизи боор сен?— дээ. — Чок, канчип билер кизи мен.

— Мен-дир мен ийи, мен...

Бар бичин оол мычаар хоорон олдуга: — Иштин арай бээр, ме-нээ англ дус берген. Ажыг деп түзөтүн канчаар оул! Анг-гандар оул та канчип чп турар улуз чүгө?

Ч. КАРА-КУСКЕ.

2000 ЧЫЛДЫН ШКОЛАЗЫ

Чартык чүс чыл мурунда, кижан бистин чуртуууска ам-га өөрдилге системазы ча-ла тургустунуп турда, оон му-рунга 2 кол сорулга турган: ха-мааты бүрүзү бижикке өө-дир, дээди эвенонун специа-листери четкери-биле белет-кээр. Баштайгы сорулганы шит-ирлээр-биле бирги чадамын школазын (амгы сес чыл шко-лазы), а ийинги сорулганы шит-ирлээр-биле ийинги ча-дамын школазын (амгы орту-маш школа) айткан. Ол дээди өөрдилге черлеринче кил-лерин черк мырында белет-кел факультети болган.

20 чылдарын эгизиле ол «факультет» оон сес харлы-ларын 1 худал хой эвез, 50 чылдарын эгизиле — 5 ху-дун хой эвез дозуп үнү-дүз. Эскелери — школа 4-7 чылдарын соонда ажы-дап чоруп турганар.

Школанын мурунда сал-дыган сорулгалар үчүстөгү-ген бе? Ийе, күчүстөгү, ха-ри-даа ажим күчүстөгү. Бис бүгү-нүктү ортак эртем-че шилчээ би, а диплому-нун специализациясы — эртем ажалдыктарынын, инженер-лерин, саны-биле — делетей-де мурунку олдуга шагда-ла баштаан бис.

Илчиганга чаа-чаа айт-тырлар бөгүчү база тургу-стун турар. Школа бодуну доозукчуларга амгы чепи-н илчиганга дүшүрүп бижат билин бөр ужурут. Илчиган

богонда кини болгаш тускай өөрдилгени үнденин-биле дүшүртүр херек. (Тускай өө-редилгени — баштай балгун-нер болгаш факультеттер, а оон соонда дең, дараалашкан курстар кылдыр). Илчиганга бугу уруулар салдарынын ки-жизиттирчилери школага ке-лирде номчуп, санар билер, бижилгенин, аш-ажылдын болгаш утан ажалдыктыг эге-бидилери-биле таныш, этика-йгы болгаш эстетиканын баш-тайгы чадамын билер кылдыр оон ажилын илчиганга делет-тургузуп чугула. Азы бөгүчү эң эки уруулар салдарынын ажилиттирчилери ишкан болур ужурут. А 80 чылдарда уруулар салдары, бөгүчү шко-ла — ишкан, илчиган чугула алаар. 2000 чылдын школазы бо айттырлар-биле дорт хол-бошкан турар.

Ам безин, делетейин хой-хей куртарында ишкан, бир-ги класска 6 харлыг оолдор, уруулар келер. Олар уруулар салдына тура-ла, амгы бирги класскаларга өөрдилге турары хой-хей чүдүлгенин өөрдилге ал-гандар. Номчуп, санал билер, бодуну киреиздин дика хой-ну билер-биле ол бүгүчү чамдык өөрдилге алгандарын (илчиганга ам-даа бар) аразы-на чарыгар ажал башка-ла турбас. Боттарынын буруу-зу-биле эвез, а колдуула-ла ада-нездигин культуразынын чепилдигин илчиган өөр-көчүрүр турдулар.

Оон түнчигиле хой-е-шак-ты этикаже болгаш эстетика-же, бойдуз болгаш киниалык өөртемнериче, күш-культура-же, күш-ажыла мергежиле утандырар алаар. Кол-да чү-ге — өөртемни бүрүзү-биле ажалдыр, оон сонугурамын, хандыкымын, талантымын чо-гуур үзүндиге тодаратын бол-гаш делетини чепил аладыр. Чүгө математикага, даптык дала ажи фигурулт чүгү-лаашкыга эвез, сесар, да-раалашкан, аш-ажык кылмы ажалдыр оларын өөрдир: 2000 чылда эки сесарылар даарыкчылар, аш-ажык кыл-дыкчылар бодуну мергежи-лин эң эки билер кижилер амгында безин артык үнел-бур.

Бо бүгүчү кылмынга баш-кыга эки тураты оон дура-лакчылар — алаар болгаш алаар, кырган-авазы болгаш кырган-авазы, үстүк класс-тарын өөртемчилери — эс-курсия эрттирер, оон органи-заастаар, онаалга күчүстөгү-ген дуалажы (бир эвез ол үгө чедир бажыга онаалга кылмы чоруктан адырып шы-давас болза) — дээш хой-хей эрге-хүдүлгелер дуала-жыр алаар.

Бир-түз өөртемчилер күтү-лү болгаш сонугурамын, хан-дыкымын тодаратынган бо-ганда, оон улам хөгжүдөр алаар. Илчиганга 10-14 харлыг школачыларын өөрдилгени-ге ийи-бүрү сонугурамын тыттып эвез болур. Илчиган сонугурамын чылаан чыла-улам-ла калбарар. 14 харла-кан соонда амгы чепи аксе-

лерида колдуула-ла улуз ки-жи алаар. Онаалганы өөр-темни алган бе дээрин тодаратын-биле оон салбары калбары алаа илчиганга алаар. А чү-рум үрүкени дээш ада-незин школаже келдирер болза, алаа улам илчиганга болур. Ол улуз кизи бодуну хүдүлгел-ени, өөрдилгени дээш ол кол харымсалганын билбес болза, эң-не илчиганга чүгө ол. Ил-чиганга 2000 чылдын үстүкү классчынын бодуну эзулук алыс буджу-биле студент кылдыр санал турарынын ужуру ила. Илчиган билгенин болгаш тускай өөртемни баш-кымын удурутулганы болгаш дуала-биле боду харымсал-гы-биле өөртемни турар сту-дент-тир.

2000 чылдын үстүкү класс-тары бистин амгы Адаи өө-рдилге черлерин ишкан бол-дур боор. Харан-даа амгы чамдык адаи өөрдилге чер-лери безин оон соонга каар. Бедик мергежилде специа-лист-лекторун килерде лек-циялар үстүкү классчынын өөртемчилерин безин бер-гэ эвез алаар чадвас. Хой-хей өөртемниге чотадиканы се-минар-дискуссионлар алаа киче-лдер биле черелештир эртер. XXI чүс чылдын школазын телевизор мурунга, кино, көрүнгө хой шак-уеин чары-галарын ол хойну көрбөс баш-кыга өөрдилге телендизиле, өөрдилге кинематографы бо-дуну улуз күжү-биле дуала-

жыр алаар. Өөрдир-болгаш ишканга автоматтар школа-га кол чери эвээр. Олар баш-кыларын чылаан калган-бе-летки болгаш чылаан ажал-дардан хосталырында дуа-лаар, өөртемни бүрүзү-биле тускай ажалдырлыкта ий-кени хостал боор. Оон чыл өөртемчилер соонда бистин урууларымын уруу-лары болгаш оларын уруу-лары боттарынын илчиган ала-ны эртемниге 2-3 чылда буду-рунче практиканын эрттирер чадвас. А оон соонда, дээш өөрдилге черинге ишкан, дипло-муну байырдалдым-биле кам-галар. Школачылар хой-хей доозукчулар, бөгүчү ишкан тускай дээш эртем чепил алы-ры-биле дээш өөрдилге чер-леринче кирбестер, чүгө дэ-рге институт дооскан специа-листтер ишкан. Олар баа-ла 5-7 ам болгаш-ла боттарынын профессиянын аайы-биле бе-летки эртемни олар билер. Олар дээш өөрдилгенин чеп-келеринге (кежонд университеттер, бөгүчү эртем) бот-тарынын илчиганга дэ-не-зин бугу чуртталазында улам бедилери чугула дээрин бил-дир алаарлар. Оларын кылмы будурган ажалды диплома-ры-биле эвез (ам безин ол кыс-ка апарган), а түнел продукциян будурган удурунун ийи-на-ры-биле үнелетинер дээр-зин билер алаарлар.

Игорь БЕСТУЖЕВ-ЛАДА.

төгү өөртемчилерин докто-ру, профессор. (ПМА).

КОРУМ-ЧУРУМ СУЛАРААН

Согушканын ийи-чагыс анык кижилерин-даа коруп болур. Шалын апкан соонда суу-рун чогу эвез дээр-ле бир незде дүргүндө кесергес. Оон уламында корум-чүрүм уруушканын мында эвез эвез боор турар. Илчиганга дем-херек уруушканын, канчип-бир кижини калдык-чылынга өш-биле хора чедир-ген кижилерин миллион чери-каш хоуу коругулаш, хол жүгүнө бузурган, а бирде пушт салып удурун турары элентиг. Бо талазы-биле чам-

дык чижиктерден килрип ке-рей. Сергей Улам-оол дээр-ини үгүдүлгени-ле хой, Ми-лиция ажалдыкчылар оон ту-дуп апаргаш, улаа-ава-ла салыптар, Виктор Монгуш ба-за хулганнап турар.

Черле, милиция ажалдыкчы-ларын сула салыпкан «Кай-галдарын» дайызын ол дээр. Оларга Виктор Оржак, Сергей Бүрүт, Борис Куулар хам оон-даа өскөдөр хамааржыр. Мангытталкан амдырадыт, огулду ажал-агы-ла кылбас дүржөк кижилерге канчип-даа

«Шынга» чагаа

Кеземче онавайн турарга, чу-рум сула болуп туруйн кан-чип. Харан-даа кижилерин амы-тынынга чедер чоруктар безин тургулаан болуй. Кан-ды-бир ажитыг ажал кылды-рыдан, билээр, чүгө ара-галаарында өйлөшкөн анык хероажепер совет төвүндө бар. Ошку-Саар Монгуш, Гази-на Монгуш, Ангелина Оржак, Алым-кыс Монгуш дээш иш-кан анык нелерин кам-каш хупер улаштыр паагашып ту-руп бээр чажыт эвез.

С. ООРЖАН.

Редактор В. С. ШАРОВИЧ.

Агаар

Кызылдын агаар станция-зынын метеозин бугуар алыр-га, бөгүчү республикага бүргөп, азыр, чамдык черлерге биче чаар. Муруну-барын чүк ула-нышыкынын хаттын дүр-гөн секундда 7—9 метр че-дер. Агаарын температуразы барын таламы районнары 12—18, өскө арканнарында 21—24 градус оор.

Кызылга шокор булуттаар, чагбас. Барын чүк ула-нышыкынын хаттын дүр-гөн секундда 7—9 метр че-дер. Агаарын температуразы 12—17 градус оор болур.

КИНО

ДЕКАБРЬ 5-ТЕ
«НАИРАЛ»: «Ара соккан серенада» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уэвткал), 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Олам чок Ка-мей» 9.40, 11.10, 12.40, 14.25, 15.55, «Сэн караан кирбикни халесениде» (2 сериал) 17.30, 20.20 шактарда.
«ВОСТОК»: «Ораула сул-чезини аспанды» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Ораула сха-чезини аспанды» 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

ХУННУ ЧҮГӨ КӨРҮКСЭЭНИЛ?

Моруктар бүне ачаар, а хуруу үчүрүмге удуу чыгы-лылар. Морук оолу каракчы, дүмбей алынгы талыга өзүп келген болгаш хуруу чыгыс-ова корбон. «Хуруу өтүп келеш, хуруу корей мен ала деп, ол боданар.

Бар катал отуп келеш, үчүрүмдөн бакылан чыгкан. Чаме дүн дүргүндө оон үчүрүмү аксында сарып ала-рып кат биче берген болган.

«Хуруу мыйла болур чүгө шыккыла. Үчүрүмгө дүркүр-лап килрип алаш, алаада көрүлгөн адыр деп шыг-тырлаан. Дүркүрлөп алаш:

— Отуп келеш, көр даан, авай, мен хуруу чаап эк-кедим!—деп, алаада чуга-лаан.

Ие морук карактарын оо-жум ажалдыккан, катты көр-сөтүп келеш, кирсирт кил-гаш, оон сымар каапкан!

— Хуруу эвез шыккыла, ме-деей! Бышкан кат-ла-дыр. А хуруу баа мыйга сары болгаш топ-тигерик, илчиган-даа илчиган кизи үр-де кайлап шы-давас карактар чымчырык-тай бээр.

Морук оолу ачаа бузур-гөй, бир эртен үчүрүмдөн бе-лесе дүркүрүп угулуп келеш, хуруун үнү кээрин манап чыгкан.

Ол дүштө оон чамы-биле са-рыл тоогаан чаманынын кончу дүртөн баалайбайр ужул эртерге, бөгүчү чүгө ужул орган мыйкан болган. Моруктар кылалар каракта-

рын көрсөт, шалын чабын-нып чидор-дыр деп бодаш, илчиганга эвез ужа берген. А морук көрсөт-даа каракта-рынга бузурган: сары хуруу оон кырыкка шугт — дорт-ла ужулуп орган! Шаме-даа дүштө олурган. А «хуруу» морукке эвез ужулган, оон чабын-даа буттары илчиганга берген. Саадыр-биле морук-ту кижилердиниң эгелээ. Морук каракташ, алаарын илчиганга, даанынын сым-бандыгы үчүн — «хуруу» эвез ужул чоруп каан!

А морук үчүрүмгө чамты берген, эвези көрбөс чор деп аажым чугаала-ныр деп боданын чыгкан ир-зин.

Е. КРИЧЕНКО.

КИЖИЛЕР АРАЗЫНДА КИЖИ

Ф. Г. УГЛОВ.

Адазы ойдуңа ижер» уруу-лар безин бичиниздин эгелес ол коргунчуп чамдыктын эр-ээ-дизин дилей бээрлер. Айтыры болга херетин чү-ге материалдык талаада эвез, ол баа-ла чугула айт-тыр — чам уруукун тургусту-хундун эгелес тургусту-хун келер. Арагыч ада уруула-рынга ойнаарга азы чечен чо-гаал оон саздарынын орунга арага садым алыр. Боттары-нык улуз өнүгү болгаш кам-галачкы болур адазынын сепкинин хамыкында ижерер турар чамдыкчылары бичи кижилерге дыка-ла чугула. Илчиган-даа болза аразыга адазында олар чамдыкчы-ларынын эвез, оон илчиган каткызын, хооуун мактамыш-чыларынын азы дегендокен кө-рүжүн, ужуру билинмесе туа-руушканын коор болган дилчиганар, оон келердери, өр-бүгөс алыш-кырыш, со-гуш-созла үнелер. Дилчиган хурулар уруулары-биле ки-но көрүтүп, музей баарынын орунга, ресторанын чорутар ийикке азы бажыныч өнүк-терин келдирип, илчиганга олар хой-ле шактар дүргүндө билжиге чүткүр турар бичи башчыларын эвезир чугааларын, өздөк башка-таткыларын болган оон-даа до-ра чугаа-домактарын тыры-лар. Уруулар ном номчуру-рун, кичээл кылмышын ору-нуга эвезир адазынын чыгыш чугааларын азы эвезир киж-илерин саядырлар ырларын манаар, оон туржук согуш-созла дээш өскө-даа үн-дээн.

Уруулар улуз кижилерин, мангыч ада-незин, өтүтүр-гөн мыйктар. Алазы болган азы-зын оларын дөмөйкөжөс бирги кижилер. Илчиганга олар чүгө коруп турарыт! Оларын хуруун чарып, ча-гай сепкилди кижини оңу-чу оларын мурунда болуп тогулар, дилчиган-хуруу, хажай, салдычак кизи-ле көстүр боор-дур.

Бир-түз эки үлгөр чок чүгө болгонга, бичи кижилер багай үлгүлери өтүтүр берип болур-лар. Илчиганга арагынын өр-бүлгөсине адазын дөзөп оол-дун өзүп турарынын ужуру-мда.

Класскага 64 бичин уруу-ларын перн-пенсика талазы-биле сайыралын илчиган көргөн. Олар болза шыга-ла арагаже халдыкын берген адааларын тургусту-хун уруулар-дыр. Мага-бодунуң өзүлде-сайыралы чүгөрү-даа уруулар улаан талазы-биле чө-тө эвез кижилер болган. Ала-

зын «карагыч стажы» улуз болган туудуна, оон төмүнү улаанын чептеп улам тола илчиган турар дээрин балыкта-тыган. — Болган кем-херек үгүдүлгенин, нерин болган пенсика азыралары, ажи-төдүр кеминг тургусту-хун ага-раа уруулары оон тала-рына уруулары бо деп, В. И. Бектерев саягандыган.

Арагынын каадынын бай-далы база кончуп халалыг. Уруу-дарыг тургусту-хунге, хе-рээжен кизи оларын камга-лаары-биле ашактын хажай, черликти, а чамдыкта чы-даган чок чеге оон каржы-ланымчыларын болгаш алыр. Урууларын өөрдилге-зин хажайлар, олар арыг-си-лг, кадык, эки кижизитиниң турарын — дээш сатып човээр.

Урууларын болган арага-даан ол чегерер алаар. Оон оон көрү хуруу чок-даа болза уруулары оода болдулар кире-зи-биле эланынга мык болуп, оон хурууларын дээш кызып чугааларынче алабайтылар.

Аас-кежик чок өлгөнни-канын уламында алаар хе-рээженер болгачок-ла му-гадал-биле мыйчар чугаа-лаарлар: «недесе санын-ла-ла, чамдыкта хуруу чыгыш подка-дан оуруу шыгыдырган шак ол арынын көр, оон эвези-ды-биле чугаалаан үр-у-дур оостерин дилчиган бол-гаш кылмы илчиганга азы хуруулар дугайын чугаала-боуруда!»

Калдык дээржен өлгө-нүрүн мурунда хуруу, өр-бүлгөсү өнүктерин бол-гаш илчиган аразыга чам-чыгыч-кадан, хой-ном номчуп,

аас-кежени берип болур.

Ол байдалы тоовас чорук хамы илчиганга түнелдиге тургусту-хун өр-бүлгени безин буздулар бээр хала эвез. Бот-болунага хамаарштыр бө-дүт эки сепкил кижилерин илчиганга артпас. Хары-нда арагаалашкынын түнел-диге азыралар тыттыр, нерин системасы баксыраар.

Бир-ле катал школа директо-рун дилчиган дугуар ортумак школан аам доозар өөр-көчү-чиди-биле ужурулар дээш чед берген мен. Мен оларга чүрөк азыраларын болган чүрөк кижилерин дуга-йында бичи илчиган кызып берген, кезер эчминин ажи-ленин дугайын чугаалаан, илчиганга саяган айт-тырларын хамылап берген.

Чугаа доозуларын соода му-гаргай карактарлы, арып уруу мекен оон адазын илчиган көрүп дилчиган.

— Каян барган кизи боор?

— Оон чүрээ азыр турар кизи. — Чүрээ чүрээ азыр турарыт! — деп, оон адазын чүрээ чорукту болгаш ке-тишкни кылмын негеттинип турган боор, чок болза кан-ды-бир илчиган азыр боор кылмы болган, айттылар. Айтырыштын эвез кылдыр тургусту-хун мен азыр кызы хуруу тургусту-хун.

Мен болгашым, атам хуруу азыр турар. Атам хуруу илчиган, адазын муугаралып турар.

Ол уруу белем диагностика тургусту берди деп чугаала-болур. (Улаччым).

Редакцияның адреси:

Кызыл, Шетипкан-Кравченко кулумчуу, бажы № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: харымсалат секретарынын 2-23-35, секретариаттын 2-23-35, партиянык 2-31-75, култура килдизинин 2-23-54, калээ ажал-агыт килдизинин 2-21-47, улузур килдизинин 2-31-75, чагаа килдизинин 2-41-27, 2-12-45, солуу калейба барганда 2-32-75 телефонне долгаар.

Ректоруну 2-24-63, редакторун оракалыгынын 2-35-24, 2-31-75 амдыраа болган совет тургузуп килдизиянын 2-37-13, пропанда килдизиянын 2-21-47, улузур килдизинин 2-31-75, чагаа килдизинин 2-41-27, 2-12-45, солуу калейба барганда 2-32-75 телефонне долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП УНЕР

Тыла АССР-ин Министрлер Чөвүленин Ном чүкүсө чөд, политбиро болгаш ком сазчынын талазы-биле эгелелинги типографиязы (Кызыл, Шетипкан болгаш Кравченко кулумчуу, бажы № 1)